

Praha 1860-1960

ZDISLAV BUŘÍVAL

Symposium
Praha
1860-1960

Praha, hlavní město Československé socialistické republiky, se stala ve dnech 5.—8. října 1971 místem setkání 216 odborníků z dvanácti evropských zemí, kteří se sjeli, aby si vyměnili názory a zkušenosti o ochraně architektury a výtvarných památek druhé poloviny 19. a první poloviny 20. stol. Setkání se uskutečnilo ve formě sympozia pod názvem „Praha 1860—1960“ a jeho pořadatelem bylo Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody ve spolupráci s UNESCO a pod záštitou ministra kultury ČSR a primátora hlavního města Prahy. Místem jednání byl Obecní dům hlavního města Prahy, který je jednou z významných památek pražské secese.

Iniciativa k uspořádání sympozia vzešla z řad pracovníků pražské památkové péče, kteří při soustavné snaze o ochranu novodobých výtvarných památek, zvláště pak památek architektonických, pocítovali naléhavost řešení této problematiky. Myšlenka uspořádání sympozia si pro svoji důležitost získala zájem teoretických pracovišť, zejména katedry teorie a vývoje architektury Českého vysokého učení technického i oficiálních institucí.

K účasti na sympoziu se přihlásili nejen architekti, historikové umění a teoretici památkové péče, ale též představitelé národních výborů, příslušných státních orgánů, dále pak specializovaných stavebních podniků, restaurátorů atp. Pořádání sympozia uvítaly a podpořily i organizace, které zásady ochrany památek realizují, jako Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, družstvo Štuko, Pražský stavební podnik, Pražská stavební obnova, Umělecká řemesla a další.

Symposium připravoval a řídil zvláštní výbor v čele s ředitelem Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody. Členy výboru byli: doc. dr. Marie Benešová,

CSc, katedra teorie a vývoje architektury stavební fakulty ČVUT Praha; ing. arch. Věra Foltýnová, Útvar hlavního architekta hl. města Prahy; prom. hist. Jana Horneková, Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody — Praha; prom. fil. Josef Chroust, sekretariát Československé komise pro spolupráci s UNESCO — Praha; PhDr. Eva Šádová, Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody — Praha; prom. hist. Milada Kudláčková, ministerstvo kultury ČSR — Praha; prom. hist. Jaroslav Langer, ministerstvo kultury ČSR — Praha; JUDr. PhDr. Dobroslav Líbal, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů — Praha; ing. arch. Jarmila Líbalová, Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody — Praha; Dr. ing. arch. Vilém Lorenc, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů — Praha; PhDr. Josef Mayer, Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody — Praha; ing. arch. Augusta Müllerová — Praha; Doc. PhDr. Jakub Pavel, DrSc, Státní ústav památkové péče a ochrany přírody — Praha; prom. hist. Miloš Pistorius, Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody — Praha; PhDr. Emanuel Poche, DrSc, Ústav teorie a dějin umění Československé akademie věd — Praha; PhDr. Jiří Šetlík, CSc, Uměleckoprůmyslové muzeum — Praha; Prof. ing. arch. Jiří Štursa, katedra teorie a vývoje architektury stavební fakulty ČVUT — Praha; Prof. Marie Vančurová, ministerstvo kultury ČSR — Praha; RSDr. Václav Vlček, Národní technické muzeum — Praha.

Výkonnými orgány přípravného výboru byla ideová komise, která pracovala pod vedením doc. dr. Marie Benešové, CSc., a organizační komise, složená z pracovníků Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody.

Jakkoliv symposium vycházelo ze zkušeností a materiálů získaných činností pražské památkové péče a s ní spolupracujících odborníků, bylo především zaměřeno na obecné řešení otázek platných bez ohledu na ekonomické, politické a sociální rozdíly v jednotlivých zemích. Potřebu toho, aby ochrana památek 19. a 20. stol. vstoupila do vědomí a svědomí kulturní veřejnosti, si uvědomujeme v souvislosti se skutečností, že v ochraně architektury platí, že jednou utrpěné ztráty nelze většinou nahradit.

Myšlenka rozšíření památkové péče i na objekty novější doby je poměrně nová, ale stále častěji jsme u nás i v jiných městech svědkem snahy, aby i hodnoty architektury a jiných výtvarných památek druhé poloviny 19. a 20. stol. zůstávaly zachovány.

Bylo by možno již jmenovat řadu jednotlivých případů, kdy bylo v tomto směru dosaženo úspěchu ať již u nás či v jiných zemích střední, východní i západní Evropy a Severní Ameriky. Bohužel, ze všech těchto oblastí jsou známy také příklady nešetrného nakládání nebo dokonce demolice významných objektů, jež vstoupily do dějin moderní architektury.

Všichni dobře víme, že ztráty na památkách jsou vlastně ztrátami trvalými, že ničení jejich hodnot znamená ničení hodnot neopakovatelných a nenahraditelných. Uvědomujeme si proto odpovědnost, kterou tu nesou instituce památkové péče v jednotlivých zemích, a spolu s ní i velkou morální odpovědnost, kterou nesou jiné úřední a správní instituce, vlastníci objektů, prováděcí podniky a široká odborná i občanská veřejnost. Bez součinnosti všech těchto složek a bez jejich pochopení a porozumění by činnost orgánů památkové péče byla neúčinná, ať již má charakter státní ochrany nebo soukromé iniciativy.

Zasedání Sympozia — předsednický stůl (snímek Z. Helfert)

Pohled na zasedání Sympozia (snímek Z. Helfert)

Budova nového probošství na Vyšehradě — arch. Josef Niklas, 1872 (snímek Č. Šíla)

Tuto odpovědnost za kulturní hodnoty, které jsou výsledkem tvorby, práce a cítění mnoha generací a které jsou dokumentem kulturního vývoje, máme nejen před svými vrstevníky, ale v nemenší míře i před generacemi, jež přijdou po nás. Na nás záleží, zda se tito naši následovníci budou moci seznamovat s historickou minulostí pouze z knih, či zda budou mít možnost přímého styku s originálními památkami, i v jaké míře výrazové čistoty a originálnosti jim je zachováme. To platí o tvorbě 19. a 20. stol. stejně jako o dílech jakéhokoli období staršího. Díla posledního sta let, jež v obecném povědomí dosud nechrání „cena staří“, jsou však ohrožena podstatně větší měrou.

Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody se snaží provádět systematickou ochranu těchto objektů od r. 1965. Řada domů z 19. a 20. stol., zejména staveb monumentálního charakteru, je již od roku 1964 zapsána do státního seznamu nemovitých kulturních památek. Na území Josefova, Nového Města, Vinohrad, Nuslí, Prahy 7 a jinde byla opravena řada jednotlivých domů i celých souborů, z nichž mnohé teprve po obnově názorně přesvědčily o tom, že jsou neodmyslitelnou součástí atmosféry Prahy, stejně jako dokladem dovednosti českých architektů, umělců a dělníků, kteří tato díla vytvořili.

Národní muzeum, schodiště — Josef Schulz, 1890 (snímek J. Janatková)

Tyto okolnosti se plně odrazily v závěrečném hodnocení sympozia. Konstatuje se v něm, že je nutno toto symposium hodnotit jako významnou kulturní událost současné doby, která nepochybně představuje významný mezník ve vývoji památkové péče v celosvětovém měřítku. Význam netkví pouze v poloze památkové ochrany, ale má dosah i do oblasti teorie a dějin architektury. Symposium poukázalo na souvislost architektonického vývoje v Praze od jeho historických počátků až na práh současnosti. Novodobá architektura se stala v povědomí lidí jeho nerozlučným článkem. Definitivně se odstranil donedávna platný pomyslný předěl mezi tzv. historickou a novodobou architekturou. Tento závěr byl pak aplikován na půdě teorie a praxe památkové ochrany.

Bylo konstatováno, že hodnota stáří je toliko jednou a nikoliv nejdůležitější stránkou památkové problematiky. Nad ní vysoce vyniká výtvarná hodnota a estetická ušlechtilost architektonického díla a dokumentární hodnoty dokladů všech etap kulturního vývoje.

Vynikajícím úvodem k samotnému sympoziu byla právě z tohoto hlediska výstava architektury „Praha 1860—1960“, která vůbec poprvé v ucelené sevržené formě ukázala

Městská lidová knihovna — arch. František Roith, 1926—1930 (snímek Štencův archiv)

veřejnosti kompaktní masu architektonické tvorby staveb uvedeného období. Odhalila dosud namnoze skryté dynamické síly pražského architektonického vývoje i mnohdy jeho až světovou úroveň. Z tohoto hlediska je třeba výstavu hodnotit jako významný kulturní čin. Autory libreta a scénáře výstavy byli odborní pracovníci Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, umělečtí historikové Jana Horneková a Miloš Pistorius.

V témže duchu probíhalo i samotné sympozium, které představuje vlastně první mezinárodní konfrontaci stanovisek k hodnotám i problematice památkové ochrany novodobé architektury. Sympozium je významným kulturním mezníkem ve vývoji teorie a praxe památkové péče nejen v Československu, ale i za jeho hranicemi. Odhalilo v celé šíři intenzitu architektonické tvorby uvedeného sta let a uvedlo ji do evropských, respektive světových souvislostí a současně prokázalo nezbytnost její systematické památkové ochrany. Ovšem z průběhu sympozia vyplynulo, že problematika této ochrany má složitější principy i podmínky než tradiční historická architektura a že je třeba dále upřesnit i její základní zásady i kritéria hodnocení.

*Budova pražských vzorkových veletrhů — arch. Oldřich Tyl a Josef Fuchs, 1925—1928
(reprodukcce D. Uldrychová)*

Skutečnost, že se mohli sejít ke vzájemné výměně názorů odborníci dvanácti evropských zemí, považují za velký úspěch již s ohledem na to, že je to první příležitost k řešení těchto problémů na mezinárodním fóru. Pokud je mi známo, předcházely tomuto sympoziu dvě konference: československá, zaměřená na ochranu funkcionalistické architektury, jež se konala v březnu roku 1970 v Brně, a polská o ochraně architektury období 1850—1939, uspořádaná v listopadu roku 1970 v Poznani. Chtěl bych vyzvednout jejich přínos pro myšlenku ochrany novodobé architektury, jakož i skutečnost, že uspořádání předcházejících konferencí dokumentuje, jak naléhavě jsou naše problémy pocítovány.

Harmonickým doplňkem sympozia byla exkurze s velmi zdařilým průběhem, která prokázala domácím a zvláště zahraničním účastníkům, že bohatství architektury uvedeného sta let se neomezuje pouze na Prahu, ale je hustě rozseto po celém území ČSSR.

Zásadní význam pak má rezoluce, kterou účastníci sympozia přijali na závěr svého zasedání. V ní doporučují mimo jiné Výkonnému výboru mezinárodní rady pro památky a sídla ICOMOS obrátit se na UNESCO s návrhem začlenit ochrany této skupiny

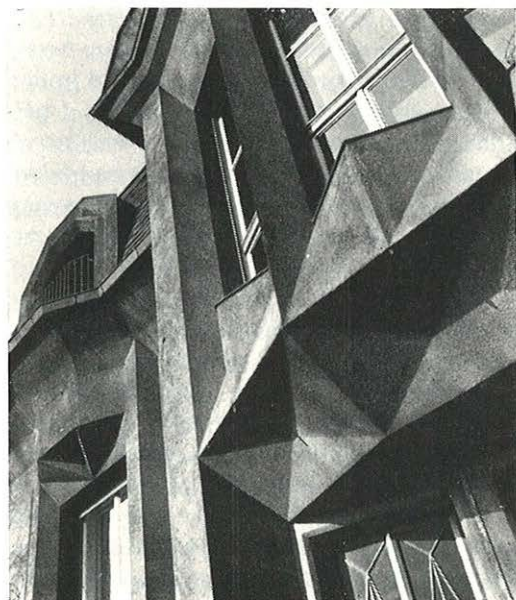
Čp. 1073/I v Pařížské třídě — arch. Jan Koula (snímek J. Janatková)

památek do programu ochrany kulturních statků a dát organizaci UNESCO podnět, aby vyzvala členské státy k rozvíjení této ochrany. Rezoluce dále doporučuje ICOMOS ustavit v rámci svých orgánů pro tyto problémy pracovní komisi při československém výboru ICOMOS. Ukázalo se tedy, že uspořádat Symposium o památkách nové doby bylo aktuální potřebou, i když v průběhu posledních deseti let došlo v nazírání na architekturu nové doby k radikální změně, i když mezinárodního uznání si vydobyl kubismus, jehož základní výtvarná koncepce ožila ve velkém přehodnocení současné architektury. Velice dobře pamatujeme, že ještě nedávno byly rozpaky nad secesí a nebyl vyjasněn pohled na období tzv. historizujících slohů.

Sešli jsme se z dvanácti zemí Evropy a mohu říci s plnou odpovědností, že jsme našli

jednotného jmenovatele pohledu na toto období. Podle mého soudu mělo sympozium mimořádný význam také v tom, že umožnilo srovnání stanovisek jak ve 28 přednesených referátech, tak i v diskusi, a ukázalo jednotu pohledu na projednávanou problematiku. Přitom rozšířilo těžiště urbanisticko-architektonického památkového zájmu z historických jader měst na kompaktně stavěné celky městského centra, které tvoří mimořádně závažný článek celoměstské aglomerace a prostředí města. Nyní je třeba vytvořit kritéria a zpracovat je pro hodnocení nového urbanismu, pro hodnocení jevů jednotlivých architektonických souborů i jednotlivých solitérů.

Sympozium splnilo očekávání a vytvořilo atmosféru mimořádné dělnosti. Všem myšlenkám, námětům a podnětům byla věnována pozornost, byly navázány nové pracovní i přátelské kontakty. Významným způsobem také byla zhodnocena iniciativa Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, které se pustilo s podivuhodným elánem i odvahou do realizace nesnadného úkolu. Průběh sympozia a jeho výsledky se tedy jistě stanou základem dalšího rozvoje problematiky ochrany architektury a uměleckých památek druhé poloviny 19. a 20. stol. v Československé socialistické republice i v dalších státech světa.

*Kubistický dům čp. 98/VI pod Vyšehradem —
arch. Josef Chochol, 1911—1912
(snímek Z. Helfert)*